

SOSIONOMIOPISKELIJOIDEN (AMK) AMMATINVALINTA PIRKANMAAN AMMATTIKORKEAKOULUSSA

Hanna Vuokko

Opinnäytetyö
Marraskuu 2009
Sosiaalialan koulutusohjelma
Palveluohjauksen ja sosiaali-
työn vaihtoehtoiset ammattiopinnot
Pirkanmaan ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Pirkanmaan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Palveluohjauksen ja sosiaalityön vaihtoehtoiset ammattiopinnot

VUOKKO, HANNA:

Sosionomi (AMK) opiskelijoiden ammatinvalinta Pirkanmaan ammattikorkeakoulussa.

Opinnäytetyö 43 s., liitteet 2 s.
Marraskuu 2009

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on selvittää Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden (AMK) ammatinvalinnan perusteita. Työssä tarkastellaan, miten opiskelijat itse perustelevat ammatinvalintaansa. Tarkoituksena on myös kuvailla, miten opiskelijat näkevät tulevaisuutensa sosiaalialalla. Ammatinvalintaa pohditaan myös koulutusohjelman näkökulmasta.

Opinnäytetyössä on hyödynnetty sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tutkimusmenetelmää. Aineisto on kerätty opiskelijoille jaetulla tiedonkeruulla ammatinvalinnan perusteista ja analysointi on tapahtunut teemoittelun kautta. Lähestymistapa on tutkimuksessa sosiaalipsykologinen ja tuloksia on tulkittu sisäisen tarinan käsitteen kautta.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden (AMK) perustelut ammatinvalinnalle voidaan jakaa ulkoisiin ja sisäisiin syihin. Ammattialan valintaa perusteltiin sisäisillä syillä, kun taas koulutusammattia ulkoisilla. Sisäiset syyt vahvistuivat koulutuksen edetessä. Tulevaisuudessa opiskelijat näkivät itsensä työskentelemässä suurimmin osin sosiaalialalla. Yhteiskunnan muutoksesta seuraavat hyvinvointivaltion trendit kuten lisääntynyt sosiaalialan yrittäjyys sekä kansainvälisyys näkyivät vastauksissa jo nyt.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että Pirkanmaan ammattikorkeakoulussa on onnistuttu innostamaan opiskelijoita tulevaisuudesta. Sisäisten syiden vahvistuminen koulutuksen aikana taas viittaa siihen, että koulutuksen kyky tuottaa ja vahvistaa yhteiskunnallista osaamista vaatisi lisätarkastelua. Koska koulutus ei näytä tuottavan uusia perusteluja ammatinvalinnalle, voitaisiin sosiaalialaa pitää tämän tutkimuksen perusteella vahvasti kutsumuksellisenä.

Asiasanat: Ammatinvalinta, sosionomi (AMK), sosiaaliala

ABSTRACT

Pirkanmaa University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services
Optional Professional Studies in Case Management and Social Work

VUOKKO, HANNA:

The Choice of career in Degree Programme in Social Services at Pirkanmaa University of Applied Sciences.

Bachelor's thesis 45 pages
November 2009

The purpose of this Bachelor's thesis is to examine the reasons for career choice at Pirkanmaa University of Applied Sciences, Degree Programme in Social Work. The aim is to examine how students explain their career choices. The study describes how the future is seen by the students. The career choice is also investigated with regard to the degree programme.

Both quantitative and qualitative research method were used in this study. The material was collected by creating a questionnaire for the students. The analysis of the material was made by classifying the answers according to different themes. This study approaches the problem from the viewpoint of Social Psychology interpreting the results from the concept of internal story.

The results show that choice of career is explained by internal and external reasons. In fact, the choice of career has been made because of internal reasons, as choice of vocation is based on external ones. In the future students see themselves working in social services. From the data analysed it can be observed that the students are interested in upcoming trends of welfare state, for example internationality and enterprising in the field of social services.

In conclusion, pointing out the future trends of welfare state to the students has been a success. The choice of career based firmly on internal reasons that is only on three years of studying in some Degree Programme has failed to produce professionals keen on contributing their knowledge in to the community and interested in a wider application of their skills on the level of society. If the years of education do not affect students' career choices, it can be suggested that desire to work in social services should be hereditary.

KEYWORDS: choice of a career, Bachelor of Social Services, social services

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	7
2.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	7
2.2 Tiedonhankinta ja tutkimusaineisto	7
2.3 Aineiston analyysitapa	10
3.1 Ammatinvalinta	12
3.2 Sosionomin (AMK) koulutus ja työtehtävät	14
4 AMMATINVALINNAN SISÄISET SYYT	17
4.1 Halu tehdä töitä ihmisten parissa	19
4.2 Auttamisen halu ja kutsumus	20
4.3 Kiinnostus alaa kohtaan ja vaikuttamisen tahto	23
5 AMMATINVALINNAN ULKOISET SYYT	26
5.1 Koulutukseen ja työhön liittyvät syyt	27
5.3 Muut ulkoiset syyt	31
6 TULEVAISUUS OPISKELIJOIDEN SILMIN	33
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	35
8 METODOLOGIAN ARVIOINTI	38
LÄHTEET	40
LIITTEET	43

1 JOHDANTO

Yhteiskunta on jatkuvassa muutostilassa. Modernista aikakaudesta on hiljalleen siirrytty postmoderniin aikakauteen, jossa sosiaalisten siteiden merkitys on heikentynyt huomattavasti. Tällä tarkoitetaan individualismin korostamista sekä sosiaalisten siteiden katkeamista. (Alapuro 2000, 105) Toki yksilöllisyyden arvossa pitäminen on tuonut mukanaan myös positiivisia asioita, mutta ilmiöllä on kääntöpuolensa. Kun perheet etääntyvät toisistaan, eikä kylä enää pidä huolta lapsistaan, syrjäytymisen vaara kasvaa. Maailmassa, jossa sinkkotalouden lisääntyvät jatkuvasti, yksinäisyyttä ja uusavuttomuutta on paljon.

Jos ilmiötä lähdetään pohtimaan sosiaalialan kannalta, ammatillisuuden tärkeys korostuu huollettavien määrän kasvaessa. Suomessa on jo pitkään tunnettu esimerkiksi sotahistorian aiheuttamat tulevat muutokset väestörakenteessa. Suurten ikäluokkien siirtyminen eläkkeelle vaikuttaa olennaisesti sekä käytettävissä olevan työvoiman määrään että ikäihmisille tarkoitettujen sosiaalipalveluiden tarpeen kasvamiseen. Työvoiman määrän vähenemiseen on reagoitava ulkomailta tulevalla uudella työvoimalla, jolloin maahanmuuton erityispiirteet ja kipukohdat aiheuttavat omat ongelmansa. (Valtioneuvosto 2004, 15–16) Nähtävissä on jo ollut, että postmodernissa yhteiskunnassa lapset ja nuoret ovat erityisen haavoittuvaisia. Valitettavasti äänekkäät hätähuudot omasta pahasta olostaan ovat joitakin kertoja johtaneet jo uutisten ykkösaiheeksi. Näiden merkkien perusteella voidaan tulkita tarpeen tuleville sosiaalialan monipuolisille ammattilaisille olevan suuri (Valtioneuvosto 2004, 41).

Sosiaalialan ammatinvalinnasta aikaisemmin tehtyjen tutkimusten mukaan sosiaalialalle valikoituvat haluavat auttaa muita (Borgman 1998, 79). Oletettavaa onkin, että yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset ja surulliset tapahtumat kuten koulusurmat ovat saattaneet vaikuttaa alalle hakeutuvien motiiveihin pyrkiä sosiaalialan ammattiin. Monesti puhutaan myös termistä ”kutsumusammatti”, jolla tarkoitetaan valinnan itsestään selvyyttä ja riippumattomuutta esimerkiksi työn tarjoamasta taloudellisesta suojasta. Siksi valitettavaa on, että vallalla ovat ainakin toistaiseksi käsitykset siitä, että

ammattillisuuden merkitys ei ole ensisijainen asia sosiaali- ja terveysalan työssä. Ja koska sosiaalialan tehtäviä voisi hoitaa kuka vain, myöskään palkkauksen ei tarvitse olla miehisten alojen mukainen.

Sosiaalialaa, sosiaalialan koulutusta ja sen historiaa on tutkittu paljon. Sosionomikoulutus (AMK) on kuitenkin vielä suhteellisen tuntematonta aluetta tutkimuksen saralla. Kirjallisuutta ei juuri olemassa ole. Joitakin julkaisuja on syntynyt sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston työn tuloksena.

Pirkanmaan ammattikorkeakoulu oli vuonna 2008 toiseksi vetovoimaisin ammattikorkeakoulu (Mikkilä 2008, 3). Sosiaalialan koulutusohjelmassa tarjolla oli 60 aloituspaikkaa. Sosionomi (AMK) koulutus tarjoaa opiskelijalle laajat valmiudet toimia sosiaalialan kentän eri tehtävissä. Opiskelu on opiskelijan näkökulmasta vaihtelevaa, ja omilla valinnoilla voi vaikuttaa paljonkin tulevaan ammattitaitoonsa. Koulutuksen ects- kompetensseilla sekä sosiaalialan amk-verkoston määritelmällä sosionomin (AMK) ydinosaamisesta voidaan katse suunnata myös tulevaisuuteen ja suunnitella koulutusta vastaamaan myös tulevaisuuden tarpeita. (Sosiaalialan amk-verkosto 2006)

Syy siihen, miksi lähdin työstämään opinnäytetyötäni juuri sosionomien (AMK) ammatinvalinnasta, on pitkälti työelämässä. Kokemus on osoittanut, että Tampereen alueella sosionomien (AMK) sijoittuminen työkentälle on edelleenkin hankalaa, eikä työpaikkaan haeta ensisijaisesti sosionomia (AMK). Pirkanmaan ammattikorkeakoulusta kuitenkin on valmistumassa jo kymmenes sosionomi (AMK) vuosiluokka. Siksi halusin selvittää, millaiset ihmiset ovat valmiita kouluttautumaan ammattiin, jossa omaa tilaa ja aluetta on selkiytettävä työn ohessa koko ajan. Parhaita asiantuntijoita motiiveistaan alan ja koulutusohjelman valinnalle ovat luonnollisesti opiskelijat itse.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

2.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyössäni tarkastelen Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK)¹ opiskelijoiden ammatinvalintaa. Tarkoituksena on selvittää, miksi opiskelijat ovat hakeutuneet sosiaalialan koulutusohjelmaan. Pohdin, miksi opiskelijat ovat valinneet juuri sosionomikoulutukseen sosiaalialan ammattien joukosta. Lisäksi tarkoituksenani on selvittää, miten opiskelijat näkevät oman ammatillisen tulevaisuutensa.

Tutkimuskysymyksiksi olen määritellyt seuraavat kysymykset:

1. Miksi Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat ovat hakeutuneet sosiaalialalle?
2. Miten opiskelijat perustelevat ammatinvalintaansa?
3. Miten opiskelijat näkevät tulevaisuutensa sosiaalialalla?

2.2 Tiedonhankinta ja tutkimusaineisto

Tutkimusaineistona käytän puolistrukturoitua laadullisista kysymyksistä koostuvaa kyselylomaketta (LIITE 1), jonka on laatinut yliopettaja Merja Borgman. Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa oli jo ehditty valmistella tutkimusta, jossa kiinnostuksen kohteena oli opiskelijoiden oma näkemys ammatinvalintansa perusteista. Keskeisiä kiinnostuksen kohteita tutkimukselle oli määritelty kaksi. Koulutusohjelmassa haluttiin selvittää, onko opiskelulla merkitystä siihen, miten opiskelija ammatinvalintaansa perustelee. Lisäksi kiinnostuksen kohteena oli, miten yhteiskunnallinen ulottuvuus näkyy opiskelijoiden vastauksissa. Jo valmis kyselylomake oli tarkoitus jakaa syksyn 2008 aikana kaikille Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoille. Osa aineistosta oli siis jo kerätty, kun kiinnostuin sen työstämisestä edelleen oman tutkimusprosessini edetessä.

¹ Lukemisen helpottamiseksi käsittelen jatkossa sosionomi -nimikettä ilman (AMK) -liitettä

Tutkimusekonomisista syistä päätin rajata aiheeni niin, että suuntaan tutkimuksen vain kolmeen kyselyssä esitettyyn kysymykseen. Halusin lähteä tarkastelemaan ammatinvalintaa opiskelijoiden omien perustelujen kautta. Yhteiskunnallista näkökulmaan halusin tuoda tutkimukseen tarkastelemalla opiskelijoiden tulevaisuuden visioita.

Valmiiksi kerätyt vastaukset olivat suurimmin osin ensimmäisen vuoden opiskelijoilta. Loput lomakkeet keräsin itse käymällä eri suuntautumisvaihtoehtojen luennoilla sekä pyytämällä luennoitsijoita jakamaan lomakkeita opiskelijoille. Opiskelijoille, jotka eivät olleet paikalla, lähetin sähköpostiviestissä pyynnön kyselyyn vastaamisesta ja jätin lomakkeet ryhmän omaan postilaatikkoon. Kaikki täytetyt vastauslomakkeet olivat hallussani joulukuun 2008 mennessä.

Kyselylomaketutkimuksella on hyvät ja huonot puolensa. Tutkijan vaikutus vastauksiin on suhteellisen pieni, ja kysymykset esitetään jokaiselle vastaajalle täysin samassa muodossa (Valli 2001, 101). Tämä on etu esimerkiksi suhteessa haastattelukyselyihin. Toisaalta ongelmaksi osoittautuu usein alhainen vastausprosentti sekä tutkijan tietämättömyys siitä, miten vastaaja on ymmärtänyt kysymykset tai missä järjestyksessä hän on niihin vastannut (Valli 2001, 102).

Tässä tutkimuksessa aineistona käytetään kaikkia palautuneita vastauslomakkeita, mutta tarkempaan käsittelyyn otetaan vain kolme erillistä kysymystä. Kyselyssä on kaksi sivua, joista ensimmäinen keskittyy ammatinvalinnan perusteisiin ja toinen tulevaisuudennäkymiin sekä jo opiskelun aikana havaittuihin epäkohtiin. Tarkastelemani ammatinvalintaa koskevat kysymykset ovat muodossa ”Kerro lyhyesti niistä syistä, joiden vuoksi olet hakeutunut sosiaaalialalle?” ja ”Miksi valitsit juuri sosionomin(AMK) koulutuksen?”. Kyselylomakkeissa oli joitakin eroja. Ensimmäisen vuoden opiskelijoilta kysymys ”Miten arvelet koulutuksen muuttaneen käsityksiäsi sosiaaalialasta ja itsestäsi sosiaaalialan ammattilaisena?” oli jätetty kokonaan pois. Tulevaisuutta koskeva kysymys on muodossa ”Missä ja minkälaisessa työssä näet itsesi kymmenen vuoden kuluttua? Perustele vastauksesi”.

Kyselyyn vastaaminen oli eri vuosiluokkien välillä vaihtelevaa. Läsnä oleviksi ilmoittautuneita opiskelijoita oli syksyllä 2008 sosiaalialan koulutusohjelmassa yhteensä 175. Läsnä oli 59 ensimmäisen vuoden opiskelijaa, 60 toisen vuoden opiskelijaa sekä 56 kolmannen vuoden opiskelijaa. Kyselylomakkeita palautui täytettynä yhteensä 92. Ensimmäisen vuoden opiskelijoiden vastausprosentti oli 88% (51 kappaletta), toisen vuoden opiskelijoiden 36% (21 kappaletta) ja kolmannen vuoden opiskelijoiden 36% (21 kappaletta).

Vaikka palautusprosentti muodostuikin eri ryhmien välillä epätasaiseksi, lomakkeita tarkasteltaessa löytyi selkeä yhtenäisyys saman vuosikurssin vastauksista. Silti on kiinnitettävä huomiota vastausprosenttien vaihteluun eri vuosiluokkien välillä. Tiedossa ei ole, mitä suuntautumisvaihtoehtoa toisen ja kolmannen vuosiluokan vastaajat edustavat, ja vaikuttaako valittu suuntautumisvaihtoehto jotenkin vastauksiin. Oletettavaa toki on, että esimerkiksi sosiaalipedagogiset opinnot valinnut haluaa tulevaisuudessa työskennellä lasten parissa, ja myös ammatti on valittu sillä perusteella. Tutkimuksen aineistoa saattaa vinouttaa ensimmäisen vuosiluokan suuri vastaajamäärä suhteessa toisen ja kolmannen vuoden opiskelijoiden vastaajamääriin.

Tarkastelun alle joutuu tutkimuksen validiteetti. Validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen pätevyyttä, johon kuuluu tutkijan jatkuva itsekritiikki ja reflektio. Tutkijan on pohdittava, voidaanko näillä tutkimusmenetelmillä ja aineistolla saavuttaa tilanne, jossa tulokset vastaavat todellisuutta. Toisin sanottuna validiteetti muistuttaa tutkijaa eliminoimaan mahdollisimman monta tutkimuksen luotettavuutta alentavaa uhkaa. (Metsämuuronen 2001, 43) Ongelmaksi tosin muodostuu se, että vastaus kysymykseen on täysin sidonnainen tutkijan omaan käsitykseen todellisuudesta. Lisäksi laadullisen tutkimuksen tarkoituksenakaan ei ole löytää yleisiä lakeja, vaan antaa määrällistä tutkimusta syvällisempää tietoa. Siksi tärkeää on, että huomioon otetaan myös aikaisemmin tehtyjä saman alueen tutkimuksia, joihin tutkimusta vertaamalla oman tutkimuksen validiteettia saadaan testattua. (Åhlberg 2001, 66)

2.3 Aineiston analyysitapa

Alasuutarin (1993,32) mukaan kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimus voidaan kyllä erottaa toisistaan, mutta niitä voidaan hyvin soveltaa samassa tutkimuksessa ja saman tutkimusaineiston analysoinnissa. Laadullinen tutkimus voidaan nähdä myös ongelmanratkaisusarjana, jossa tutkimuksen alussa syntyneet johtoajatukset muuttuvat tutkimuksen edetessä vähitellen ja joskus jopa vaihtuvat kokonaan (Kiviniemi 2001,70).

Aineistolähtöisen lähestymistavan valittuani lähdin tutustumaan tutkimuksen aineistoon. Saatuani vastauslomakkeet luin ne muutaman kerran tarkasti läpi. Aineistosta tuntui nousevan samankaltaisuuksia ja mielenkiintoisia seikkoja, jotka merkitsin muistiin. Seuraavaksi käsittelin aineistoa käsitekartta-tyylisesti merkitsemällä nousseisiin teemoihin liittyviä vastauksia tukkimiehen kirjanpidolla ja lyhyillä muistiinpanoilla suurelle paperille. Näin sain kokonaisuudesta paremman yleiskuvan. Kirjassa ”Johdatus laadulliseen tutkimukseen” käsitellään teemoittelun käyttämistä laadullisen aineiston analyysitapana. Teemoilla saadaan nostettua tutkimusongelman kannalta olennaisia asioita aineistosta. Hedelmälliseksi tutkimuksen kuitenkin tekee aineiston vertailu ja sisäinen riippuvuussuhteiden tutkiminen. (Eskola & Suoranta 2005, 174)

Jotta pystyisin tunnistamaan tietyn vastauslomakkeen, annoin lomakkeille tunnukset: kirjaimen merkitsemään vastaajan opiskeluvuotta, sekä järjestysnumeron edustamaan tiettyä lomaketta luokan sisällä. Näin pystyin helpottamaan tietojen syöttämistä tietokoneelle jo etukäteen. Ammatinvalintaa käsittelevät teemat jaottelin ohjauskeskustelun innoittamana kahteen ryhmään; sisäisiin ja ulkoisiin ammatinvalintaan vaikuttaviin tekijöihin. Sisäiset tekijät ovat perusteluja, jotka ovat tekemisissä ihmisen minuuden kanssa. Ulkoiset syyt taas perustuvat ympäristön vaikutukseen. Perustelut jakautuivat molemmat viiteen eri luokkaan.

Seuraavaksi syötin tiedot excel- taulukkoon, jonka perusteella lähdin luomaan havainnollistavia taulukoita. Laadin oman taulukkonsa sekä ulkoisille että sisäisille ammatinvalintaan vaikuttaneille muuttujille. Näin pystyin käyttämään

mahdollisimman tehokkaasti hyväksi molempien tutkimustapojen, laadullisten ja määrällisten, parhaita puolia. Kvalitatiivisuudella pyritään takaamaan tutkimuksen objektiivisuus sekä luotettavuus. Kvalitatiivisen tutkimusotteen mukaan ottamisella taas varmistetaan, etteivät tutkimustulokset ole pinnallisia vaan aineistoa myös tulkitaan (Alasuutari 1993, 250).

3 TUTKIMUSKÄSITTEET

Käsittelen ammatinvalintaa sosiaaalialalla erityisesti sosionomien (AMK) näkökulmasta. Jotta tutkimus olisi mahdollisimman hedelmällinen ja antaisi myös lukijalleen paljon, on tarkoituksenmukaista pohtia ammatinvalintaa yleisellä tasolla ennen varsinaisen aineiston käsittelyä. Kertaan seuraavassa lyhyesti ammatinvalintateorioiden suuntauksia ja esittelen tarinallisen kiertokulun teorian, jota käsittelen luvussa ammatinvalinnan sisäisistä syistä. Ammatinvalinnan teorian lisäksi tarpeellista on myös selkeyttää sosionomi (AMK) koulutusta sisältöineen. Tarkoituksena on antaa mahdollisimman selkeä kuva siitä, millaisesta kontekstista käsin opiskelijat ovat kyselyyn vastanneet.

3.1 Ammatinvalinta

Kaikki ihmiset ovat samanarvoisia. Kahta samanlaista ihmistä ei kuitenkaan ole, vaan jokainen on oma yksilönsä. Eroja on yksilöiden välillä sekä persoonallisuuden piirteissä, yksilöllisissä kyvyissä että elämäkokemuksen määrässä ja laadussa. (Super 1971, 9).

Suomessa nuorten ammatinvalinta osuu tyypillisimmin peruskoulun loppupuolelle tai lukion ajalle. Ammatinvalintaa ohjaavat tiiviisti sekä opiskelumenestys että aikaisemmat työkokemukset. Lisäksi nuoren omat tavoitteet, ystäväpiiri, perheen taloudellinen tilanne, paikalliset opiskelumahdollisuudet ja oppilaanohjaus vaikuttavat valintaan. (Viinamäki 1996, 52-53)

Suomessa on perinteisesti arvostettu työn tekemistä. Ihmisen arvo rinnastetaan monesti vieläkin hänen tekemänsä työn määrään ja laatuun. Nuorten kasvatuksessa katsotaan työhön kasvattamisen olevan yksi olennaisimmista tekijöistä. Työn nähdään kehittävän yhteistyökykyä sekä luonnetta (Nivala 2007, 116). Työ vaikuttaa olennaisesti myös nuoren arvoihin. Jos työmahdollisuudet puuttuvat eikä siirtyminen työelämään tapahdu kitkattomasti koulutuksen jälkeen, asettuu nuori alttiiksi psykologisille ongelmille. (Helve 2002, 61)

Yhteiskunnallisena ilmiönä ammatinvalinta on monimutkainen prosessi, joka tulee saamaan uusia piirteitä lähivuosina yhdyskuntarakenteen muuttumisen myötä.

Ammatinvalintateorioita on olemassa monenlaisia. Persoonallisuuden piirteisiin perustuvat teoriat juontavat juurensa 1930-luvulle, jolloin pyrittiin ihmisiä ryhmiin luokittelemalla osoittamaan heille ammatti, jossa he tehokkaimmin toimisivat. Kehityksellisten, elämänvaiheisiin perustuvien teorioiden mukaan uravalinta on pitkittäissuunnassa muotoutuva prosessi, jossa valinnat syntyvät minän tutkimisen kautta. Konstektuaaliset teoriat näkevät ihmisen aina osana omaa ympäristöään ja omien merkitystensä kautta maailmaa katsovina yksilöinä. Ulkoiset syyt, kuten ihmisen sosioekonominen status, ikä ja rotu nähdään merkittävinä ammatinvalinnan kannalta sosiologisissa teorioissa. Ammatinvalinta voidaan myös nähdä pyrkimyksenä tyydyttää yksilön tarpeita; teorian mukaan ihminen voi elää viettiensä mukaisesti oikean ammatinvalinnan kautta. (Lyytinen, Korkiakangas & Lyytinen 2001, 376)

Tässä tutkimuksessa käsitellään ammatinvalintaa sisäisten tarinoiden käsitteen kautta. Jokaisella ihmisellä on omiin kokemuksiin, tietoihin ja taitoihin perustuva kuva elämästään. Tämä kuva muodostuu ulkoisen ja sisäisen maailman yhteisvaikutuksessa, kun ihminen rakentaa elämäänsä selittäviä ja eteenpäin vieviä tarinoita. Myös ammatinvalinnan perustelut ovat osa sisäistä tarinaa, jota ihminen jatkuvasti luo. Väitöskirjassaan *Sisäinen tarina, elämä ja muutos* Vilma Hänninen esittelee sosiaalipsykologian näkökulmasta mielen tarinaa, jossa ihminen tulkitsee elämäänsä merkitysten kautta. Tarinallisen kiertokulun teoria selkiyttää käsitettä hyvin. Lähtökohtana teoriassa on tiluatio, eli niiden olosuhteiden summa, joissa ihminen elää. Merkittäviä tekijöitä ovat perhesuhteiden lisäksi esimerkiksi yhteiskunnassa vallitsevat normit ja säännöt. Situaatio muuttuu koko ajan toiminnan seurauksena. (Hänninen 2000, 21)

Toinen sisäiseen tarinaan vaikuttava tekijä on sosiaalinen tarinavaranto, joka laajenee koko ajan ja on jatkuvassa liikkeessä. Media sekä sosiaalinen vuorovaikutus tarjoavat kulttuurisia kertomuksia, joista osan ihminen painaa mieleensä osaksi henkilökohtaista tarinavarantoaan. Hännisen väitöskirjassaan kuvailema kertomus tarkoittaa tarinan konkreettista, esimerkiksi painotuotteen

muodossa olevaa esitystä. Draamalla taas tarkoitetaan itse toiminnallista seurausta, jossa ihminen pyrkii toteuttamaan sisäisen tarinansa mukaista projektia. Toisin sanottuna ihminen muodostaa sisäisen tarinansa ja kertomuksensa, jolle hän käyttäytymisensä ja päätöksensä eli draamansa pohjaa, omien kokemusien ja toisten luomien kokemusten perusteella. (Hänninen 2000, 21)

3.2 Sosionomin (AMK) koulutus ja työtehtävät

Valmistuakseen sosionomiksi opiskelijan on suoritettava koulutus, jonka laajuus on 210 opintopistettä. Keskimäärin opiskelu kestää kolme ja puoli vuotta. Vuonna 2008 sosionomikoulutusta tarjoavia korkeakouluja oli 23 (Viinamäki 2008, 195). Sosiaalialan ammattikorkeakoulutus on vielä suhteellisen uusi asia. Ensimmäiset sosionomikoulutuksen suorittaneet tulivat työmarkkinoille 1995. (Borgman 2006, 159).

Sosionomien ydinosaaminen on määritelty yhteiseksi kaikkiin koulutusta tarjoaviin ammattikorkeakouluihin, mutta suuntautumisvaihtoehdot sekä painotukset eroavat oppilaitosten välillä. Sosionomin ammatillisiin tehtäväalueisiin kuuluvat kasvatus-, opetus ja ohjaustehtävät, kuntoutuksen, ohjauksen ja sosiaalisen tuen tehtävät, palvelutuotanto- johtamis- ja kehittämistehtävät, sosiaalityön tehtävät sekä hoito- ja huolenpitotehtävät. (Borgman, M. & Dal Maso, R. ym. 2001, 21 -23)

Ydinosaamiseen kuuluu tietoisuus yhteiskunnan vaikutuksista ja poliittisen päätöksenteon merkityksestä työhön. Asiakkaan kanssa tulee pyrkiä vaikuttamaan yhdessä yhteiskunnallisella tasolla. On tärkeää huomata alan ja yhteiskunnan välisiä ristiriitoja ja pyrkiä toimimaan epäoikeudenmukaisten rakenteiden purkamiseksi (Borgman, M. & Dal Maso, R. ym. 2001, 11). Sosiokulttuuriseen osaamiseen kuuluu oman työn tarkastelu sekä yksilön, yhteisön kuin yhteiskunnankin tasolla ja ymmärrys vallitsevan kulttuurin vaikutuksista omiin toimiin.

Elämäntilanteisiin ja hitaisiin muutosprosesseihin liittyy myös ydinosaamisen alue kasvun, arkielämän ja sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen. Tällä alueella ollaan ruohonjuuritasolla, ja kunnioitetaan asiakasta oman tilanteensa asiantuntijana. Toisaalta olemassa on kuitenkin tietoperusta, jota työntekijä voi käyttää hyväkseen esimerkiksi vuorovaikutuksessa. Lisäksi hän tuntee sosiaalialan ammattilaisten eettiset periaatteet, joita hän työssään hyödyntää. Merkittävää on myös osata käyttää erilaisia menetelmiä asiakastyössä ja osata liikkua eri toimintaympäristöjen välillä esimerkiksi moniammatillisen yhteistyön merkeissä. (Borgman, M. & Dal Maso, R. ym. 2001, 12 - 16)

Tuleva yhteiskunnan muutos kansainvälisempään suuntaan on pyritty ottamaan huomioon sosionomi – koulutusohjelmassa. ECTS- järjestelmä on kehitetty helpottamaan eri korkeakoulujen koulutusohjelmien vertailua. Kesäkuussa 1999 29 maan korkeakoulutuksesta vastaavat ministerit allekirjoittivat Bolognan sopimuksen, jonka tavoitteena oli luoda järjestelmä, jonka avulla yhtenäistää tutkintoja, helpottaa tutkijoiden, opiskelijoiden sekä opettajien liikkumista sekä edistää korkeakoulujen välistä yhteistyötä. (European Commission 2009, 14)

ECTS- työryhmä on määritellyt sosiaalialan koulutusohjelmalle kompetenssit, joiden mukaan eri osaamisalueiden hallintaa voidaan arvioida ja tarkkailla. Työryhmän mukaan merkityksellisiä osaamisen alueita ovat eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, palvelujärjestelmäosaaminen, yhteiskunnallinen analyysitaito, reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen sekä yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen. (Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkosto 2006)

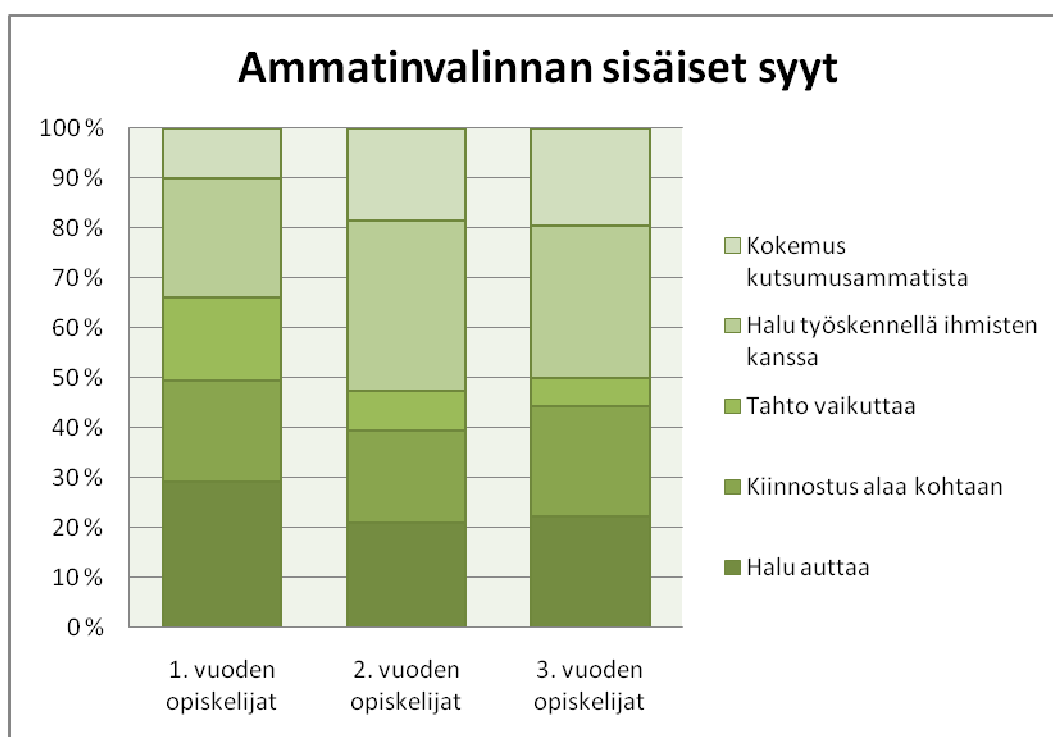
Työelämään sosionomit sijoittuvat julkiselle ja yksityiselle sektorille sekä järjestötyön kentälle. Työtehtävät ovat monesti ohjaukseen liittyviä. Sosionomi voi toimia työssään sekä lasten, nuorten, aikuisten että vanhusten parissa. Työtehtävät ovat hankkeissa, palveluissa sekä verkostoissa eli welfare-mixin kaikissa osaissa. Sosionomin ote työhön on asiakaslähtöinen ja asiakasta voimaannuttava. (Borgman 2006, 196-197)

Sotenna- hankkeen raportti kertoo, että sosionomit työllistyvät hyvin työelämään siirtymiseen sijoittuvasta lyhytaikaisesta työttömyydestä huolimatta (Borgman 2006, 192). Pitkän aikavälin työllistymisennusteet näyttävät lupaavilta muun muassa suurten ikäluokkien eläköitymisten vuoksi. Taloudellinen taantuma koettelee myös sosiaalialaa, mutta sosiaalipalveluiden lakisääteisyys suojaa alaa melko hyvin. Lisäksi suurten ikäluokkien ikääntyminen ja väestön kasvavat palvelutarpeet takaavat työtä sosionomeille myös tuleville vuosille. Sosiaalipalvelut on luvattu valtioneuvoston periaatepäätöksellä vuonna 2003 pitää saatavuudeltaan hyvinä, laadukkaina sekä työvoiman kouluttamiseen on luvattu antaa resursseja. (STM 2003)

Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa on vuosittain 60 aloituspaikkaa. Pääsykokeisiin opiskelijaksi pyrkiviä kutsutaan aikaisemman koulumenestyksen sekä ensimmäisestä hakutoiveesta saatujen pisteiden perusteella. Pääsykoetta varten ei ole erityistä kirjallista materiaalia. Koulutukseen voi hakeutua joko lukiokoulutuksen tai ammattitutkinnon jälkeen. Vuonna 2009 valintakokeeseen kutsuttiin 240 hakijaa. Valintakoe koostui aineistokokeesta, ryhmätilanteesta sekä yksilöhaastattelusta. Vuonna 2009 opiskelijoiksi pyrkivien piti tehdä erillinen valmistava tehtävä pääsykoepäivää varten, jossa opiskelijan piti perustella alalle hakeutumistaan. Vaihtoehtoisia suuntautumisvaihtoehtoja Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa on kolme. Opiskelijat jakautuvat palveluohjauksen ja sosiaalityön, sosiaalisen kuntoutuksen sekä sosiaalipedagogiikan välillä tasaisesti. Suuntautumisvaihtoehdoilla mahdollistetaan erityisosaamisen kertyminen ydinosaamisen lisäksi. (Piramk 2009)

4 AMMATINVALINNAN SISÄISET SYYT

Tiedonkeruussa ammatinvalinnan perusteista Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosionomi opiskelijat perustelivat sitä, miksi he ovat hakeutuneet sosiaaalialalle ja erityisesti sosionomi koulutukseen. Opiskelijat mainitsivat vastauksissaan määrällisesti enemmän sisäisiä kuin ulkoisia perusteluja ammatinvalinnalleen jokaisessa vuosiluokassa. Yhteensä sisäisiä syitä mainittiin 163 kappaletta.

TAULUKKO 1. Ammatinvalinnan sisäiset syyt

John Hollandin piirreteorian mukaan kaikki ihmiset ovat jaettavissa kuuteen persoonallisuustyyppiin vallitsevien persoonallisuuspiirteiden perusteella. Persoonallisuustyypit ovat realistinen, intellektuaalinen, taiteellinen, sosiaalinen, yrittävä sekä konventionaalinen. Myös toimintaympäristöt voidaan luokitella samalla tavalla. Yhdistämällä vallitseva ympäristö ja persoonallisuuden pääpiirteet voidaan löytää persoonallisuuteen sopivin ammatti. Ihminen siis heijastaa persoonaansa ammatinvalintansa kautta. (Holland 1973, 7)

Pääasiallisesti sosiaalista persoonatyyppiä edustavien henkilöiden tulisi Hollandin mukaan valita ammatteja, jotka liittyvät kasvattamiseen, opettamiseen, hoivaamiseen, ongelmanratkaisuun sekä auttamiseen. Sosiaalisen tyyppin edustajat kokevat pitävänsä auttamistyöstä sekä ymmärtävänsä muita ihmisiä. He uskovat olevansa kyvykkäitä opettamaan muita sekä pitävät itseään teknisesti ja tieteellisesti vähemmän lahjakkaina. Esimerkiksi sosiaalityöntekijän ammatti sopii Hollandin mukaan ihmiselle, joka on ensisijaisesti sosiaalinen, intellektuaalinen sekä taiteellinen (1973, 115). Näillä ominaisuuksilla ja uskomuksilla varustettu ihminen näkee itsensä sekä ennen kaikkea haluaa "näyttää itsensä muille" avuliaana, idealistisena, kilttinä, vastuullisena sekä ymmärtäväisenä. (Holland 1973, 16)

Hollandin tekstiä tarkasteltaessa voidaan huomata, että hän ei mainitse ihmisen olevan sosiaalinen tai taiteellinen, vaan teoria lähtee siitä, millaisena ihminen itse itseään pitää. Lisäksi persoonallisuustyyppi ei synny itsestään, vaan se muotoutuu yhteisön vaikutuksessa yksilöön. Aivan kuten sisäisiä tarinoita tarkasteltaessa; mukana on aina muistettava pitää ajatus ihmisen kontekstuaalisuudesta.

Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat vastaavat Hollandin teoriaa melko hyvin. Sisäisiin syihin kohdistuvista vastauksista oli selkeästi löydettävissä viisi eri teemaa; halu auttaa, kiinnostus alaa kohtaan, tahto vaikuttaa, halu työskennellä ihmisten kanssa sekä kokemus kutsumusammattista. Nähtävissä on siis kokemus auttamistyön merkityksellisyydestä sekä kyvystä ymmärtää ihmisiä. Sisäiset syyt näyttäisivät ilmenevän ihmisläheisen ruohonjuuritason auttamistyön lisäksi myös yhteiskunnallisella tasolla halussa vaikuttaa.

TAULUKKO 2. Kaikki vastaajat: Ammatinvalinnan sisäiset syyt

4.1 Halu tehdä töitä ihmisten parissa

Kaikista sisäisen ammatinvalinnan perusteluista 28% eli 45 mainintaa käsittelee ihmisläheisen työn tärkeyttä ammatinvalinnan perusteena. Se nousee siis Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden keskuudessa useimmin mainituksi ammatinvalinnan sisäiseksi perusteluksi.

”Olen sosiaalinen ihminen, joten ihmisten parissa tehtävä työ kiinnostaa minua”

C9

Opiskelijan vastaus on hyvä esimerkki sisäisestä tarinasta. Se, että vastaaja kokee olevansa persoonallisuuspiirteiltään sosiaalinen, vaikuttaa todennäköisesti myös hänen kiinnostuksen kohteisiinsa. Sosiaalinen tarinavaranto, jota vastaaja on kerännyt koko elämänsä ajan, on tiivistynyt henkilökohtaiseksi tarinavarannoksi. Oma tarinavaranto kertoo opiskelijalle, että yleisen mielipiteen ja normiston mukaan sosiaaliset ihmiset viihtyvät ihmisten parissa ja ovat näistä kiinnostuneita. Koska opiskelija näkee itsensä

sosiaalisena, hän haluaa toteuttaa sisäisen tarinansa perusteella oman elämänsä draamaa, johon kuuluu olennaisesti ihmisten parissa oleminen.

Ihmisten parissa työskenteleminen on keskeinen tekijä tarkasteltaessa sosionomin ydinosaamisalueista yhteiskunnallista tietoisuutta ja vaikuttamisosaamista. Ihmisten kanssa työtä tehdessä sosiaalialan ja yhteiskunnan väliset arvoriidat nousevat selkeästi esiin. Avainasemassa on tietoinen toimiminen asiakkaan aseman parantamiseksi yhdessä asiakkaan kanssa ja hänen ehdoillaan myös yhteiskunnallisella tasolla. Jos ammatinvalinta perustuu ainoastaan vahvalle sisäiselle tarinalle ihmisten parissa tehtävän työn arvokkuudesta, työ käy helposti raskaaksi. Työntekijä saattaa alkaa nähdä työnsä merkityksettömänä, jos esimerkiksi resurssipulasta johtuvat puutteelliset työolosuhteet ja vanhanaikainen lainsäädäntö jarruttavat asiakkaiden orastavia muutosprosesseja.

4.2 Auttamisen halu ja kutsumus

Toinen sisäinen syy, jolla opiskelijat ammatinvalintaansa perustelevat, on halu auttaa muita ihmisiä. Ammatinvalintakyselyn vastauksissa auttamisen halu mainittiin 42 kertaa, eli joka neljäs maininta käsitteli auttamisen halua. Ensimmäisen vuoden opiskelijat mainitsivat auttamisen syynä ammatinvalinnalle vastauksissaan prosentuaalisesti hieman useammin (26 mainintaa) kuin toisen (8 mainintaa), ja kolmannen (8 mainintaa) vuoden opiskelijat.

”Haluan pystyä auttamaan vaikeassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä, ensisijaisesti lapsiperheitä”

C6

Opiskelijat usein perustelevat tahtoaan auttaa jonkun tietyn asiakasryhmän ongelmilla, joissa kokisivat oman työpanoksensa olevan avuksi. Jo työelämässä olleet saattavat perustella tahtoaan olla avuksi aivan toisesta näkökulmasta: auttaminen tuo hyvää oloa ja tyydytyksen tunnetta myös työntekijälle. (Borgman 1998, 79) Moni vastaaja myös tuntuu näkevän

auttamisen jonkinlaisena velvoitteena itselleen. Tällöin opiskelija kokee muiden auttamisen olennaisena osana sisäistä tarinaansa. Vilma Hänninen nostaa esille väitöskirjassaan (2000, 61) moraalisen identiteetin. Moraalisella identiteetillä tarkoitetaan ideaalista henkilöhahmoa, jonka ”ääriviivoja ihminen pyrkii toiminnassaan täyttämään ja olemaan rikkomatta”. Ihmisen itsearvostus perustuu tässä toiminnassa onnistumiseen. Toisaalta voidaan ajatella, että auttaminen on osa opiskelijan elämänpolitiikkaa. Toisin sanottuna opiskelija luo edellytyksiä sille, mitä hän pitää välttämättömänä hyvän elämän tavoittelussa itsensä kohdalla. (Roos & Hoikkala 1998, 9) Kun toisten auttaminen johtaa omaan kokemukseen hyvästä elämästä, ollaan sosiaalityön työorientaatioiden ytimessä. Pyrkiessä hyvään elämään on toteutettava myös omien sisäisten tarinoiden määrittelemää hyvää ihmisyyttä.

*”Kiinnostus ihmisten auttamiseen vahvana, ja näin että
sosiaaalialalla tehdään työtä nimenomaan ihmisten auttamiseksi”*
A6

”Voin antaa oman panokseni yleiseen auttamistyöhön”

B2

Väitöskirjassaan Miten sosiaalian työntekijöiden ammatilliset tulkinnat rakentuvat? Merja Borgman toteaa, että yksi merkittävimmistä sisäisistä tarinoista sosiaalian työssä liittyy hyvän ihmisyyden toteuttamiseen. (Borgman 1998, 191) Kokemus oman panoksen tarpeellisuudesta ja tahdosta olla ”avuksi ja tarpeellinen” näkyi selvästi myös Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden vastauksissa. Kysymys on merkityksistä. Sosiaaalialalle ohjaavat suurilta osin sisäiset syyt ja vastausten perusteella samankaltaiset motiivit valita ala ja koulutusammatti. Näyttäisi siltä, auttamisella voidaan pyrkiä sekä luomaan itselle onnistumisen tunteita sekä työssä että henkilökohtaisessa elämässä.

Sisäisiä syitä käsittelevistä perusteluista ammatinvalinnalle 14 % julisti valinnan helppoutta. Monelle vastaajalle sosiaalia on ollut itsestään selvä valita. Toiset ovat ”kasvaneet kiinni” sosiaaliaan lapsuudesta alkaen esimerkiksi vanhempien sosiaalian työurien perusteella. Monet eivät olisi voineet kuvitella

mitään muuta alaa mille kouluttautua. Vastaajista muutama koki, että juuri sosionominkoulutus valmistaa unelma-ammattiin. Ensisijaisesti kutsumus koski kuitenkin juuri sosiaalialaa, eikä tiettyä ammattikuntaa sen sisällä. Monet kokivat myös, että ala yksinkertaisesti soveltuu omaan persoonallisuuteen hyvin. Kutsumusammattia koskevat perustelut olivat yleisesti sävyiltään hyvin voimakkaita.

"Sosiaaliala tuntui itsestään selvältä valinnalta jo yläasteelta lähtien"

A12

"Olen oikeastaan halunnut aina työskennellä sosiaalialalla, "parantaa maailmaa!"(...) luonnollinen valinta omasta mielestäni!"

B12

Yleensä kutsumusammattina pidetään juuri sosiaali- ja terveysalan kehnosti palkattuja ja raskaita työtehtäviä. Sanana kutsumusammatti ei kuitenkaan keskity asiakkaaseen, vaan viittaa enemmänkin työntekijän tarpeeseen toteuttaa itseään vahvasti työnsä kautta. Myös se, että ala koetaan ihmiselle soveltuvaksi, on lähtöisin ihmisen omasta ajatuksesta - ei niinkään alasta. Syy ammatinvalinnalle on perustellusti sisäinen.

Mielenkiintoista tuloksissa on, että vain harva ensimmäisen vuoden opiskelija mainitsi kutsumusammattin tai alan sopivuuden perusteena ammatinvalinnalle. Sekä toisen että kolmannen vuoden opiskelijoiden vastauksissa kutsumusammatti oli mainittu perusteluna seitsemän kertaa (molemmissa ryhmissä 21 vastaajaa). Ensimmäisen vuoden opiskelijat (51 vastaajaa) mainitsivat kutsumusammattin tai alan soveltuvuuden ammatinvalinnan perusteluna vain 9 kertaa. Voisiko tätä vaihtelua selittää se, että sosiaalialan opinnot pakottavat opiskelijan tutkiskelemaan omaa suhtautumistaan moneen asiaan, kuten myös valittuun ammattialaan. Tulos voitaisiin nähdä myös opiskelujen luomana varmuutena siitä, että ammatinvalinta on osunut oikeaan. Käsitys oman luonteen sopivuudesta alan tehtäviin on vahvistunut. Koska ensimmäisen vuoden opiskelijat ovat vastanneet kyselyyn aivan opintojensa alkutaipaleella, on otettava huomioon monelle tuoreen ammatinvalintapäätöksen jälkimainingit. Koulutusohjelmaan hakeutumisen yhteydessä on mahdollisesti pohdittu alanvalintaa enemmänkin perustuen

taloudellisiin syihin, kuten alan hyvään työllisyystilanteeseen ja tulevaisuuden tarpeeseen sosiaalialan asiantuntijoille. Koulutusohjelmaa hakeutuvat olivat selvästi joutuneet pohtimaan alanvalintaa useammasta näkökulmasta.

4.3 Kiinnostus alaa kohtaan ja vaikuttamisen tahto

Kiinnostus alaa kohtaan mainittiin perusteluissa yhteensä 33 kertaa. Vastauksissa nousi esiin sanoja ja aihealueita kuten ”yhteiskunta” ja ”huono-osaisuus”. Sosiaalihuoltotyö on välittömässä yhteydessä yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden kanssa. Moni vastaajista mainitsee perusteluissaan hakeneensa myös yliopistoon lukemaan jotakin sosiaalialaan olennaisesti liittyvää tieteenalaa, kuten psykologiaa, sosiologiaa tai sosiaalityötä. Moni toteaa myös olevansa iloinen, etteivät yliopiston ovet auenneet, sillä he kokevat sosionomikoulutuksen antavan enemmän käytännön valmiuksia auttamistyöhön.

”Minua kiinnostaa erikoisryhmät, kuten erityisnuoret, maahanmuuttajat yms.”

C40

Sosionomikoulutuksessa perehdytään yhteiskunnallisiin asioihin jo opintojen ensimetreiltä lähtien. Opiskelijoiden kiinnostus myös teoriapainotteisempaa yliopistokoulutusta kohtaan opiskelijavalinnassa viittaa yhteiskunnallisen kiinnostuksen syntymiseen jo ennen koulutuksen aloittamista. Onkin välttämätöntä, että sosiaalialan ammattilaiset osaavat ajatella myös yhteiskunnallisella, rakenteellisella tasolla. Jo moniammatillisessa yhteistyössä menestyksekkäästi toimiminen vaatii tietoisuutta hyvinvointivaltion rakenteista.

Vaikuttamisen tahtoon perustuvista vastauksista paistoi läpi yhteiskunnallinen kiinnostus. Vaikuttamisen tahto kohdistui niin yksittäisen ihmisen elämään kuin sosiaaliturvan rakenteisiin. Vastaajat toivat esille myös sen, etteivät he halua vaikuttaa asiakkaidensa elämään ylhäältäpäin, vaan muutosta halutaan lähteä tavoittelemaan ihmisen kanssa, tasavertaisena kumppanina. Kirsi Juhila kirjoittaa kirjassaan Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina työntekijän ja asiakkaan

välisestä kumppanuussuhteesta, jossa muutoksen pyritään yhteistuumiin (2006, 11).

"Mahdollisuus vaikuttaa omaan ja muiden tulevaisuuteen työn kautta"

C29

Selkeimmin vaikuttaminen näkyy ruohonjuuritason työssä, psykososiaalisessa asiakassuhteessa jossa sekä asiakas että työntekijä ovat jatkuvasti läsnä. Ongelman muodostaa työympäristön resurssipula, jonka vuoksi tahdosta vaikuttaa muodostuu monelle työntekijälle ylimääräisen stressin lähde, kun oman työn "jälki" ei ole selkeästi nähtävissä. (Borgman 1998, 150-151) Sosiaalialalla muutos on prosessin tulos, eikä eteneminen ole läheskään aina nopeaa.

"Haluan päästä vaikuttamaan yhteiskunnan päätöksiin ja muihin toimiin"

B13

Siirryttäessä postmoderniin yhteiskuntarakenteeseen talouden ja työmarkkinoiden muutos tulee muokkaamaan sosiaalisia rakenteita. Ne, joilla on henkistä ja taloudellista pääomaa, tulevat selviytymään ja heidät nähdään yhteiskunnassa voittajina. Huonommassa asemassa taas ovat ne, joilla ei tätä pääomaa ole. Heidän elämänsä tulee eriytymään ja yksilöitymään, ja epävakaus kuvaa heidän elämäänsä hyvin. (Urponen 1995, 24) Vaikuttamisen kannalta merkittävään osaan nousevat sosiaalialan ammattilaiset, joilla on hiljaista tietoa ruohonjuuritasolta.

"Haluan tehdä työtä jolla on merkitys. Sosiaalialalla keskitytään perusasioihin ja ja perusolemiseen, ihmisen selviytymiseen. Haluan rakentaa hyvinvointiYHTEISKUNTAA, joka pitää pienten puolta"

B20

ECTS- kompetenssien refleksiivisellä kehittämis –ja vaikuttamisosaamisella on perusteltu tarve. Kun yhteiskunnan muutoksen myötä huollettavien määrä kasvaa, tulee sosiaalialan ammattien olla selkeitä ja tehtävärakenteiden täsmällisesti rakennettuja. Tulevaisuuden haasteisiin vastatakseen sosiaalialaa on kehitettävä niin, että alan kaikki toimijat ovat tietoisia toistensa tehtäväalueista ja kykenevät näin toimimaan hedelmällisessä yhteistyössä.

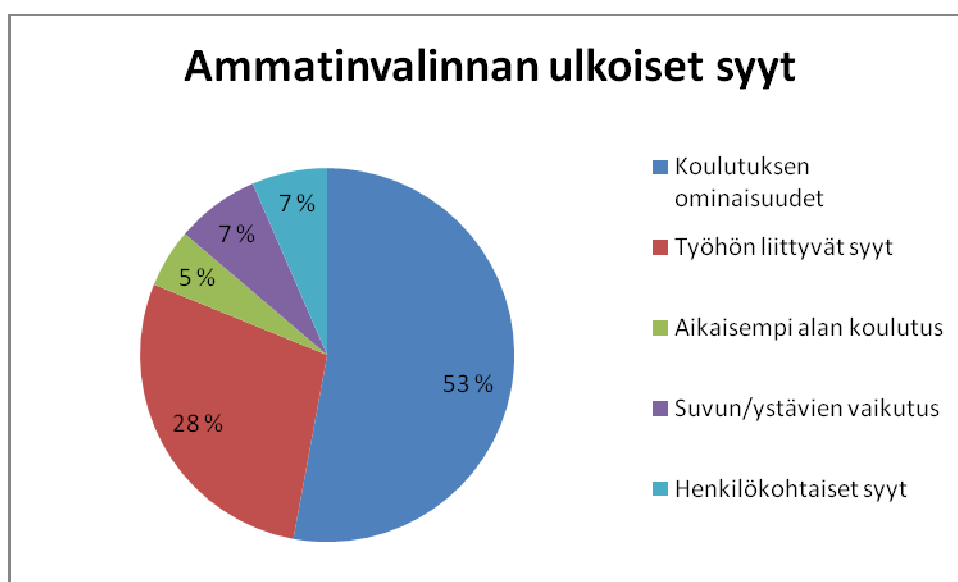
Sekä ensimmäinen, toinen että kolmas vuosiluokka perusteli ammatinvalintaansa enemmän sisäisillä kuin ulkoisilla syillä. Painotukset eri vuosiluokkien välillä olivat silti erilaisia. Ensimmäisen vuoden opiskelijat painottivat ulkoisia syitä lähes yhtä paljon kuin sisäisiä. (Sisäiset 89 mainintaa, ulkoiset 81) Toisen ja kolmannen vuoden edustajilla vaihtelu oli selkeämpää.

Halu auttaa on ensimmäisen vuoden opiskelijoiden mainituin sisäinen perustelu ammatinvalinnalle. Viesti on selkeästi sisäinen, mutta auttaminen- sanan syvempi merkitys on mahdollisesti vielä ensimmäisen vuoden alkutaipaleella hukassa. Merja Borgman viittaa väitöskirjassaan (1998, 79) opiskelijahaastatteluissa monesti syntyvään "auttaminen on auttamista" – kehään, jossa ei puhuta välttämättä ammattitaidosta vaan kutsumuksesta. Toisen ja kolmannen vuoden opiskelijoilla on ollut jo aikaa pohtia itseään sosiaalialalla ja sosiaalialan työssä. Ehkä sisäiset syyt selkiytyvät opiskelijalle kokemuksen myötä. Kannatusta saa ensimmäisen vuoden opiskelijoilta muita vuosiluokkia enemmän myös tahto vaikuttaa. Tätä voidaan ehkä selittää ensimmäisen vuoden yhteiskunnalliseen ajatteluun kehottavilla kursseilla.

Toisen ja kolmannen vuoden opiskelijat painottivat perusteena ihmisläheistä työtä eniten. Lisäksi kokemus kutsumusammattista näyttäisi olevan sitä vahvempi, mitä kauemmin opinnot ovat kestäneet. Kiinnostus alaa kohtaan taas sai mainintoja melko tasaisesti (n. 20% maininnoista) kaikilta kolmelta vuosiluokalta.

5 AMMATINVALINNAN ULKOISET SYYT

AmmatINVALintaan voidaan tarkastella myös ulkoisten syiden kautta. Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat perustelivat ammatINVALintansa ulkoisin syin 138 maininnan verran. Hakeutumista sosiaaalialalle perusteltiin enemmän sisäisin syin, kun taas sosionomi koulutusohjelman valintaa perusteltiin enemmän muilla syillä. Ehdottomasti eniten mainintoja keräsivät koulutuksen ominaisuudet. Lisäksi merkityksellisiä opiskelijoille olivat olleet työhön liittyvät syyt kuten laaja työkenttä, aikaisempi alan koulutus, perheen ja ystävien vaikutus ammatINVALintaan sekä henkilökohtaiset syyt kuten esimerkiksi opiskelupaikkakunnalla asuva puoliso.

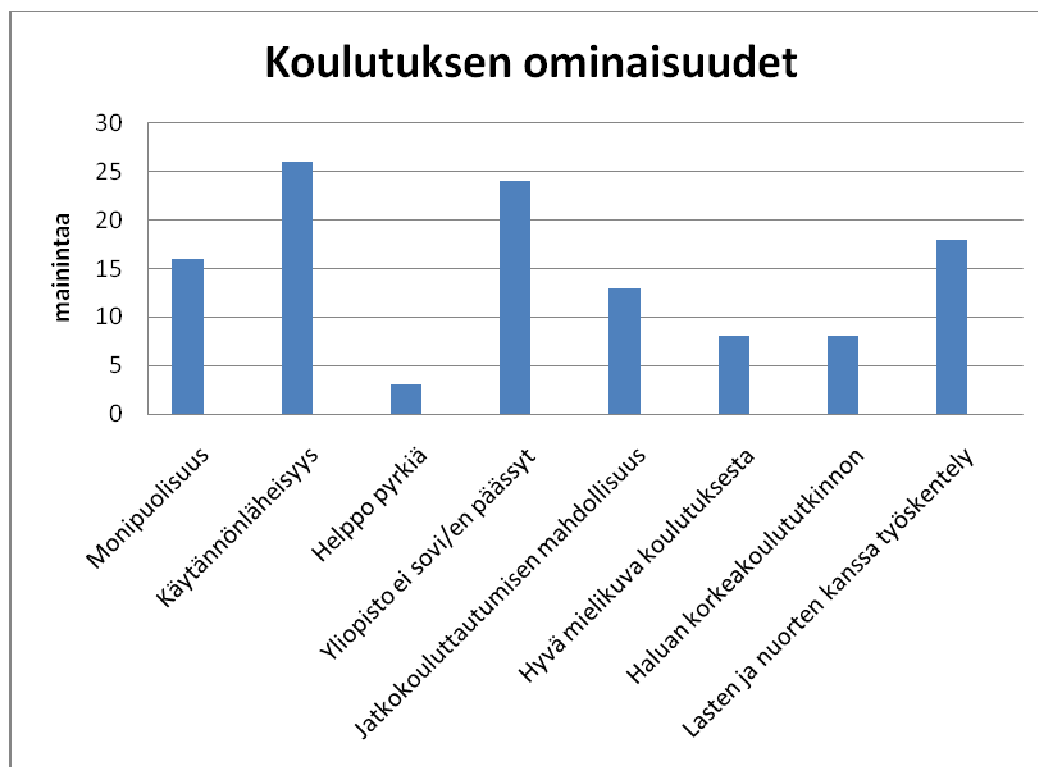
TAULUKKO 3. AmmatINVALinnan ulkoiset syyt

Kun ammatINVALintaan liittyviä päätöksiä tehdään, valintoja ohjaavat opiskelijan aikaisemmat kokemukset työelämästä sekä koettu menestys aikaisemmista opinnoista. Myös tulevaisuuden suunnitelmat sekä elämäntilanne valintahetkellä vaikuttavat lopulliseen valintaan. Lisäksi esimerkiksi vanhempien mahdollisuudet tukea nuorta opiskelujen aikana taloudellisesti asettavat omat rajoituksensa. Perheen sisäinen koulutuskulttuurikin saattaa joko tukea tai rajoittaa nuoren pyrkimistä elämässään eteenpäin. (Viinamäki 1996, 52-53)

2000- luvun nuoret aikuiset valmistuvat epävarmemmille työmarkkinoille kuin vanhempansa aikoinaan. Anna Sell kirjoittaa artikkelissaan uudesta pätkätyöläisyydestä: työn jatkumisen epävarmuus ei enää sijoitu ainoastaan perinteisesti määräaikaista ja kausityötä tarjoaville aloille, vaan se ulottuu julkiseen sektoriin asti. Siksi määräaikaisissa työsuhteissa on entistä enemmän korkeasti koulutettuja, esimerkiksi terveys- ja sosiaalialan korkeakoulutuksista valmistuneita. (Sell 2007, 4)

5.1 Koulutukseen ja työhön liittyvät syyt

Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat perustelivat ammatinvalintaansa jostain muista kuin heistä itsestään riippuvilla syillä kaikista useimmin koulutuksen ominaisuuksilla. Koulutuksen hyviä ominaisuuksia mainittiin yhteensä peräti 118 merkinnän verran. Yhteensä koulutuksen ominaisuudet mainittiin perusteluna ammatinvalinnalle yli seitsemässäkymmenessä vastauslomakkeessa. Moni vastaajista löysi siis koulutuksestaan useamman kuin yhden positiivisen piirteen.

TAULUKKO 4. Koulutuksen ominaisuudet

Useimmin mainittu koulutuksen ominaisuus vastausten joukossa on koulutuksen käytännönläheisyys. Vastaajat kiittelivät ammattikorkeakoulun työelämläheisyyttä sekä harjoittelujen suurta määrää. Vastaajat huomioivat myös koulutuksen monipuolisuuden; opintojen aikana on mahdollista tutustua useiden asiakasryhmien parissa tehtävään työhön. Teorian opiskelun kohtuullisen suppea määrä verrattuna yliopisto-opintoihin miellytti vastaajia. Eräs osa käytännönläheisyyttä on myös asiaksläheisyys; jotkut vastaajista kokivat, että yliopisto-opinnot etäännyttävät ruohonjuuritason työstä ja asiakkaista. Sosionomi (AMK) koulutus vie työhön lähelle asiakasta, ja helpottaa kumppanuussuhteessa työn toteuttamista. Myös koulutuksen luomaa mielikuvaa kiiteltiin.

"Sosionomi on monipuolinen ja laaja koulutus alan työhön. Omilla valinnoilla voi myös vaikuttaa opiskelemissa asioihin"

A13

"Kuvittelin sen (sosionomi (AMK)-koulutuksen) kautta pääseväni lähemmäs asiakasta, näen yliopistokoulutuksen teoreettisena etäännyttävän asiakkaasta; pelkään yo-koulutuksen mahdollisesti tuomaa näkymätöntä muuria itsen ja asiakkaan välillä"

B8

Hyvin tyypillistä aineistossa oli vastaajan viittaus yliopisto-opintoihin. Moni koki yliopiston olevan sopimaton omalle luonteelle teoriapainotteisuuden takia. Toiset totesivat yksinkertaisesti, ettei yliopisto vaan kiinnosta. Toinen näkökulma asiaan oli, etteivät yliopiston ovet olleet yrityksistä huolimatta auenneet, ja opiskelut haluttiin jo aloittaa. Eräs selitys yliopiston suurelle huomiolle kyselyvastauksissa on vuonna 2005 säädetty laki sosiaalialan ammatillisen henkilöstön kelpoisuuksista (L272/2005). Laissa määritellään se, minkälaisissa tehtävissä sosiaalialan amk-koulutuksen saanut voi sosiaalialan sisällä toimia. Laki määrittelee, mitkä ovat sosionomin ja sosiaalityöntekijän työnkuvien rajat.

Leena Viinamäki on tutkinut viime vuosikymmenellä nuorten suhtautumista tulevaisuuteen ammatinvalinnan kautta. Tutkimuksessa ammattikoulutuksen valinneet perustelivat toistuvasti valintaansa lukioon viittaamalla. Joko vedottiin siihen, ettei lukupäätä ole, tai sitten perusteltiin omaa valintaa sillä, ettei lukio

valmista ammattiin. Viinamäki perustelee huomiotaan sillä, että lukiokoulutus nuorille on normaliteetti ja idealiratkaisu, josta poikkeavan on perusteltava valintaansa. (Viinamäki 1996, 134) Onko siis niin, että sama toistuu korkeakoulutuksen kentällä?

Osittain myös yliopistoon liittyen mainintoja keräsi vastaajien mukaan ammattikorkeakoulun yksinkertaisempi pääsykoemenettely. Opiskelijat kiittelivät sitä, ettei varsinaisia pääsykoekirjoja ole ja hakeminen on helppoa. Lisäksi sisään pääseminen koettiin todennäköisempänä kuin yliopistoon pääsy. Vastaajista moni kertoi valinneensa ammattikorkeakoulun kolmannen asteen tutkinnon saavuttamiseksi.

Sosiaalialan osaajat 2015- loppuraportissa esitellään tulokset kyselystä, johon on vastannut 160 sosionomin tutkinnon ja 117 opistotasaisen sosiaalialan tutkinnon suorittanutta. Tutkimuksessa todettiin, että sosionomin olivat vuonna 2004 työskennelleet toimivat pääosin tehtävissä, joihin ydinosaaminen valmistaa. Työllistyneiden sosionomien määrä oli kasvanut valmistuneiden kanssa samassa tahdissa. Huomionarvoista oli, että pätkätyöt ja määräaikaisten työsuhteet eivät liittyneet ainoastaan työurien alkun, vaan näyttivät enemmänkin olevan pysyviä. (Borgman 2006, 199–200) Tulevaisuuden suhteen raportti toteaa, että aloituspaikkojen määrä sosionomi koulutuksessa tulisi pitää ennallaan ja pyrkiä kääntämään esimerkiksi väestörakenteen aiheuttamat muutokset mahdollisuuksiksi haasteiden sijaan (Borgman 2006, 225).

Hyväksi koulutusohjelmassa nähtiin myös jatkokouluttautumisen mahdollisuus. Mahdollista on suorittaa sosiaalialan ylempi AMK–tutkinto, jonka laajuus on 90 opintopistettä. Ylempi amk- tutkinto mahdollistaa teorian syvällisemmän soveltamisen käytäntöön. (Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 2003, 7§)

”Tarkoituksenani oli hakeutua lastentarhanopettajakoulutukseen, mutta ajattelin sosionomin koulutuksen antavan mahdollisuudet laajemmalle työkentälle”

Mahdollisuus työskennellä lasten ja nuorten parissa sekä lastentarhanopettajan kelpoisuus oli hyvin yleinen syy hakeutua sosionomi -koulutusohjelmaan. Pohdittava onkin, onko tämän vuosituhannen puolella tapahtuneilla nuorten pahoinvoinnista kertovilla tapahtumilla ollut vaikutusta kokonaisvaltaisesti lasten ja nuorten kasvatukseen perehdyttävän sosionomikoulutuksen vetovoimaisuuteen. Kysely toteutettiin syksyllä 2008, jolloin uutisaiheena oli koulusurmien myötä nuorten lisääntynyt pahoinvointi. Pitää siis kysyä, johtuuko kiinnostuneisuus sisäisestä kutsumuksesta lasten ja nuorten parissa tehtävään työhön, uutistapahtumista jotka herättävät kiinnostusta ja auttamisen tahtoa vai ammatinvalintaan vaikuttavasta tekijästä?

Työhön liittyvät syyt liittyivät pitkälti laajaan ja monipuoliseen työkenttään. Myös työllistyminen alalle nähtiin todennäköisenä. Opiskelijoista moni uskoi tulevaisuuden olevan työelämässä turvattu. Kuten sotenna-hankkeen loppuraportissa (Borgman 2006, 188), opiskelijoiden innostus omaa työtä kohtaan tulee vastauksissa selkeästi esille.

*"Sosionomi voi hakeutua mitä erilaisimpiin työtehtäviin;
lokeroituminen ei ole niin todennäköistä kuin jossain ns.
"selvemässä" ammatissa"*

C34

Näyttäisi siltä, että Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat osaavat kääntää työkentän epävakauden ja työelämään sijoittumisen hankaluuden voitokseen näkemällä asian työtehtävien monipuolisuutena ja työmahdollisuuksina. Tämä voidaan nähdä esimerkkinä sosionomin ydinosaamisen sisäistämisestä. Tarkoituksena ei ole perehtyä tiukasti yhteen aihealueeseen, vaan luoda mahdollisuudet ja osaaminen toimimiseen monenlaisissa tehtävissä. Positiivista on, että omaa valmiutta työtehtäviin selvästi arvostetaan jo opiskelijoiden joukossa. Voidaan siis ajatella, että sosionomiopiskelijoiden ammatinvalinnan syyt ovat syvempiä kuin halu esimerkiksi säännölliseen päivätyöhön, yhtenäiseen uraan ja varmaan työllistymiseen heti valmistumisen jälkeen. Ulkoiset syyt näyttäisivätkin nivoutuvan olennaisesti yhteen sisäisten syiden kanssa.

5.3 Muut ulkoiset syyt

Viisi prosenttia ammatinvalinnan ulkoisista perusteluista pohjautui aikaisempaan koulutukseen sosiaali- ja terveysalalta. Opiskelijat näkivät sosionomiopinnot luontevana jatkona aikaisemmalle tutkinnolleen. Useat vastaajat korostivat pohdintaansa sosiaali- ja terveysalojen välillä valitessaan jatkotutkintoa esimerkiksi lähihoitajan tutkinnon jälkeen. Vastaajat halusivat suorittaa korkeakoulututkinnon, päivittää aikaisemman alan tutkinnon tai syventää jo olemassa olevaa osaamista. Kiinnostus kokonaisvaltaiseen hoitotyöhön medikalisoitumisen sijaan korostui vastauksissa selkeästi. Vastauksissa pohdittiin sosiaalialan kenttää, ja etsittiin omaa ratkaisua koulutusmahdollisuuksien joukosta.

”Lähihoitajakoulutuksen jälkeen halusin kokonaisvaltaisemman käsityksen ihmisen psyykkisestä, fyysisestä & sosiaalisesta hyvinvoinnista. (Erityisesti keskittyminen sosiaaliseen hyvinvointiin)”
A4

”Toinen luonnollinen vaihtoehto olisi ollut sairaanhoitaja- koulutus, mutta sosiaaliala tuntui enemmän omalta”

A1

Opiskelijoiden sosiaaliset verkostot muodostuvat perheestä ja lähes samanikäisistä ystävistä. Marjut Heikkinen on pro gradu- tutkielmassaan tarkastellut sosiaalisten suhteiden vaikutusta ammatinvalintaan. Työtään varten hän on haastatellut sosiaalialan ammattikorkeakoulututkintoa suorittavia henkilöitä. Tutkimus toteaa, että ammatinvalinnan prosessi koettiin hyvin henkilökohtaisena, mutta valinnoista keskusteltiin avoimesti ystävien, vanhempien ja asiantuntijoidenkin kanssa. (Heikkinen 2002, 57) Myös Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosionomi opiskelijoiden keskuudessa tämä näyttäisi pitävän paikkansa. Joillekin vastaajista sosiaalialaa oli suositeltu tuttujen tai ammatinvalintapsykologin toimesta. Toiset taas olivat kasvaneet alalle esimerkiksi perheen sosiaalityöhön osallistumisen myötä.

”...On myös ollut ”suosittelijoita”, sekä kävin ammatinvalintapsykologilla joka suositteli myös!”

C26

Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat mainitsivat henkilökohtaisista syistä useimmin opiskelupaikkakunnan vetovoiman. Toiset halusivat paikkakunnalle perheensä luo, toiset halusivat pysyä Tampereella. Henkilökohtaisiksi syiksi ammatinvalinnalle voidaan nähdä myös eräät opiskelijan omaan jaksamiseen ja terveydentilaan liittyvät syyt, jotka estävät terveydenhuoltoalan raskaat työtehtävät.

Henkilökohtaisia, yksilöllisiä syitä esitettiin perusteena ammatinvalinnalle suhteellisen vähän. Tämä viittaisi vahvoihin sisäisiin motiiveihin alan valinnan pohjana. Lisäksi monessa vastauksessa henkilökohtainen syy oli ainoastaan sivujuonne sisäiselle syyille. Halu alalle koettiin vahvana, ja hyvä puoli oli myös esimerkiksi tutkinnon mahdollinen suorittaminen paikkakunnalla, jossa perhe asuu.

Ulkoisissa syissä koulutuksen ominaisuudet edustivat yli puolia maininnoista kaikilla vuosiluokilla. Työhön liittyvät syyt näyttivät hienoisesti nostavan merkitystään sen mukaan, mitä pidemmällä opiskelija opinnoissaan on. Ilmiö kertoo katseen suuntaamisesta jo tulevaan työelämään, sekä opintojen kohdistumisesta jo konkreettisiin arjen asioihin alalla.

Huomion arvoista on, että kolmannen vuoden vastaajista lähes 20% perusteli hakeutumista koulutukseen aikaisemmalla alan koulutuksella. Henkilökohtaisia syitä ei kolmannen vuoden opiskelijoiden joukossa taas nähty ollenkaan. Toisaalta suvun ja ystävien vaikutus näyttäisi menettävän merkitystään, mitä pidemmälle opinnoissa mennään.

6 TULEVAISUUS OPISKELIJOIDEN SILMIN

Tiedonkeruussa ammatinvalinnan perusteista Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoilta kysyttiin myös tulevaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Opiskelijoita pyydettiin pohtimaan ja perustelemaan minkälaisessa työssä ja missä he kuvittelevat olevansa kymmenen vuoden kuluttua.

Kymmenen vuoden kuluttua sosiaalialan kenttä näyttää jokseenkin erilaiselta. Sosiaalialan osajat 2015- hankkeen loppuraportin sosionomeja koskevassa osuudessa ennakoidaan vuoteen 2019 asti, jolloin 2015 aloittaneet opiskelijat valmistuvat. Arviointi ei tietenkään ole ongelmaton alan trendien ja vielä toistaiseksi liikkuvaisten tehtävärakenteiden vuoksi. Silti voidaan esittää joitakin huomioita. Vuoteen 2019 mennessä yli 63-vuotiaiden määrä tulee puolitoistakertaistumaan. Nuorten ja työikäisten osuus väestöstä tulee kääntymään laskuun. (Borgman 2006, 220-221) Sosionomien tulevaisuus näyttää lupaavalta uusien aluevaltausten takia. Esimerkiksi palveluohjauksen tärkeys on huomattu myös työkentillä, jossa se aikaisemmin on jäänyt paitsioon. Esimerkiksi Kela ja työvoimapalvelut ovat vasta huomanneet sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen soveltuvuuden organisaatioiden tehtäviin. (Borgman 2006, 222)

Elinkeinoelämän keskusliitto käsittelee tulevaisuusluotain- hankkeensa loppuraportissa tulevaisuuden työelämän haasteita. Raportin mukaan ikärakenteen muutos yhteiskunnassa tulee kiristämään kilpailua osajista nuorten ikäluokkien ollessa entistä pienempiä. Näin myös elinikäisen oppimisen tarve korostuu. Innovatiivisuudesta tulee toimijoille ehto hengissä pysymiselle. Maahanmuutto tuo omat erityistarpeensa esimerkiksi koulutuksen saralla, mutta toisaalta kulttuurinen monimuotoisuus voidaan nähdä voimavarana. Kestävän kehityksen merkitys tulee kasvamaan entisestään. (EK 2006, 45)

Teknologian kehitys pakottaa työntekijät hallitsemaan yhä monimutkaisempia tietojärjestelmiä. Eettisestä pohdinnasta tulee entistä tärkeämpi osa

ammattillisuutta. Toimintaympäristöt tulevat muuttumaan monimuotoisempaan suuntaan. Myös yrittäjyyteen kouluttaminen jo opintojen aikana tulee saamaan tulevaisuudessa jalansijaa. (EK 2006, 45)

Sotenna- hankkeessa uumoillaan sosionomien jatkokouluttautumishalukkuuden kasvavan tulevaisuudessa. Välttämätön tarve jatkokoulutukselle havaitaan jo nyt uusien toimintaympäristöjen haasteita ennakoidessa. Erityisesti palvelutuotannon, johtamisen ja kehittämisen tehtävissä työskenteleville sosionomeille olisi kentällä tilaa, kunhan sosionomien rooli ja kompetenssi näillä rajapinnoilla selvitetään (Borgman 2006,162).

Kaikkien vuosiluokkien opiskelijat näkivät itsensä tulevaisuudessa pääosin sosiaalialalla. Vastauksissa näkyi motivaatio ja kiinnostus alaa ja asiakasryhmiä kohtaan etekin juuri aloittaneiden ensimmäisen vuoden opiskelijoiden vastauksissa. Monesti opintonsa aloittaneiden vastaukset olivat hyvin konkreettisesti muodossa. Tuleva työura nähtiin asiakasryhmän kautta: ”työskentelen lasten ja nuorten parissa”, ”päihderiippuvaisten parissa” tai ”perheiden parissa” ja niin edelleen. Jotkut vastaajista totesivat myös, etteivät pysty vastaamaan kysymykseen koska kymmenen vuotta on hyvin pitkä aika suunnitella tulevaisuutta. Toisen ja kolmannen vuoden opiskelijat olivat selkeästi ehtineet tutustua alaan enemmän, ja siksi vastauksetkin olivat erilaisia. He kiinnittivät enemmän huomiota esimerkiksi työssä jaksamiseen, eivätkä valinnat näytä tulevan uran suhteen ollenkaan niin selkeiltä.

Kaikista vastaajista viisi jätti vastaamatta kysymykseen. Toiset viisi vastaajaa eivät olleet varmoja, työskentelisivätkö sosiaalialalla ollenkaan. Ainakin he näkivät itsensä jatkokouluttautuneina. Mainitut uratoiveet sosiaalialan ulkopuolelta olivat kuitenkin kaikki ammatteina ihmisläheisiä. Esimerkkinä voisi mainita opetustehtävät. Mielenkiintoinen huomio aineistosta oli se, että moni näki itsensä tulevaisuudessa yrittäjänä. Kun palveluita yksityistetään ja ostopalveluiden käyttö yleistyy, yrittäjyys tarjoaa mahdollisuuden työllistymiselle myös sosiaalialalla. Esimerkiksi lastenhuollossa, päivähoidossa sekä vanhustenhoidossa tämä on jo arkipäivää. Sosionomiopiskelijat näkivät itsensä myös työskentelemässä ulkomailla. Moni valmistautui jo ensimmäistä korkeakoulutustaan suorittaessaan tuleviin jatko- opintoihin.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyössäni pohdin, miksi Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat ovat hakeutuneet opiskelemaan sosiaalialaa. Tutkimus osoitti, että syyt perustuvat pitkälti opiskelijoiden sisäisiin tarinoihin. Suuntautumalla alalle, jossa he kokevat työnsä merkitykselliseksi, he toteuttavat omaa sisäistä tarinaansa hyvästä elämästä ja ihmisyydestä. Alalle hakeutumisen syyt voidaan jakaa kahteen luokkaan: sisäisiin ja ulkoisiin perusteluihin. Sisäisillä tekijöillä tarkoitetaan niitä perusteluita, jotka lähtevät opiskelijan omista arvoista, kiinnostuksen kohteista sekä halusta toteuttaa omaa persoonallisuutta työn kautta. Ulkoisiksi syitä taas ovat perustelut, jotka lähtevät opiskelijan ulkopuolelta, muiden ihmisten, asioiden ja ilmiöiden vaikutuksista.

Voidaan todeta, että sosionomiopiskelijat perustelivat ammatinvalintaansa ensisijaisesti sisäisillä syillä. Sosiaaliala koettiin omaksi alaksi, ja työn merkityksellisyys nähtiin ammatinvalinnan merkittävänä motivaattorina. Sisäiset perustelut voitiin teemoittain jakaa viiteen luokkaan. Opiskelijat halusivat työskennellä ihmisten kanssa, auttaa muita ja vaikuttaa sekä yhteiskunnallisella että käytännön työn tasolla. Lisäksi sisäisiksi syiksi voidaan lukea kiinnostus alaa kohtaan sekä kokemus kutsumuksesta sosiaalialan tehtäviin.

Ammatinvalintaa perusteltiin myös ulkoisilla syillä. Merkittävimmäksi ulkoiseksi syyksi tutkimuksessa muodostuivat koulutuksen ominaisuudet. Sosionomin koulutus koettiin käytännönläheisenä sekä monipuolisena. Hyvänä puolena nähtiin myös yliopistoa yksinkertaisempi hakumenettely. Opiskelijat kokivat, että ammattikorkeakouluun pääsee yliopistoa helpommin opiskelemaan. Tulevaisuuden työtilanteen vastaajat näkivät positiivisin silmin. Työkentän laajuudesta sekä monipuolisuudesta oltiin tyytyväisiä.

Mielenkiintoista oli, kuinka suuri osa vastaajista suhteutti ammatinvalintapäätöstään vertaamalla sitä yliopistokoulutukseen. Näyttäisikin siltä, että sosionomi -nimikkeen ollessa vielä suhteellisen nuori, opiskelijat perustelevat ammatinvalintaansa perinteisemmän koulutuksen kautta. Kuitenkin oma koulutusalan valinta nähdään onnistuneena ja työmahdollisuudet

tulevaisuudessa monipuolisina. Se, ettei sosionomi ”lokeroidu” mihinkään tiettyyn tehtävään, nähdään rikkautena eikä ongelmana.

Tulevaisuuteen suhtautuminen on opiskelijoiden keskuudessa innostunutta. Vastauksissa näkyvät jo joiltakin osin hyvinvointivaltion tulevat trendit, kuten esimerkiksi yrittäjyyden lisääntyminen sosiaali- ja terveysalalla. Myös kansainvälisyyden kasvava merkitys ja työvoiman liikkuvuuden nousu voidaan nähdä vastauksista opiskelijoiden kiinnostuksena maahanmuuttajiin asiakasryhmänä sekä halusta lähteä itse työhön ulkomaille. Voidaan siis olettaa, että koulutuksessa on osattu ottaa esille tulevaisuuden kannalta merkittäviä teemoja ja saatu innostettua opiskelijoita niistä.

Ammatinvalinnan perustelut muuttuivat opintojen edetessä jonkin verran. Ensimmäisen vuoden opiskelijat perustelivat valintaansa toisen ja kolmannen vuoden opiskelijoita tasaisemmin sekä sisäisillä että ulkoisilla tekijöillä. Myös yhteiskunnallinen kiinnostus ja vaikuttamisen tahto korostuu ensimmäisen vuosikurssin vastauksissa. Halu auttaa on erityisen suuri juuri ensimmäisenä opiskeluvuonna. Kutsumusammatin kokemus ammatinvalinnan perusteena näyttäisi taas olevan sitä yleisempi, mitä pidemmälle opinnoissa on edetty. Tutkimuksen tuloksena voitaisiin todeta, että sisäiset syyt hioutuvat opintojen edetessä kun opiskelija joutuu pohtimaan omaa asemaansa ja merkitystänsä alan toimijana, ja samalla muokkaamaan sisäistä tarinaansa. On esitettävä kysymys, onko koulutus näiden tulosten perusteella onnistunutta, jos työelämään lähtevien uusien ammattilaisten työmotivaatio perustuu edelleen vahvasti sisäisiin syihin? Sosiaalialan yhteiskunnallisesti merkittävän tehtävän vuoksi kestävän kehityksen mahdollistavat ainoastaan vaikuttamaan orientoituneet ammattilaiset. Tämän tuloksen perusteella voitaisiin siis ajatella, että sosiaalialalle yksinkertaisesti synnyttään, kun koulutus ei näytä juurikaan muuttavan näkökulmaa omaan alanvalintaan.

Tulosten pohjalta voidaan siis tarkastella välillisesti myös Pirkanmaan ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmaa. Yhteiskunnan tulevat muutokset tulevat näkymään sosiaalialalla selkeästi, ja opiskelijoita olisi hyvä osata valmentaa myös työelämässä tapahtuvia muutoksia varten. Oman työn jäljen näkeminen työssä vaikeutuu, kun toimintaympäristöt ja asiakkaiden

elämäntilanteet muuttuvat haastavammiksi. Koulutusohjelman olisikin hyvä osata ottaa huomioon ammatinvalinnan vahvat sisäiset syyt ammattilaisia valmennettaessa. Ammatillisuuden merkitystä sekä vaikuttamisosaamista tulee korostaa entisestään. Näin voitaisiin parantaa tulevien ammattilaisten mahdollisuuksia jaksaa sosiaalialan arkea myös kymmenen vuoden päästä.

Jatkotutkimuksen paikkoja on helppo löytää. Vastaajat perustelivat sosionomitutkinnon valitsemista yliopistokoulutuksen kautta. Onko olemassa jonkinlainen äänetön vastakkainasettelu? Ammatinvalinnan kannalta olisi mielenkiintoista tietää, miten 2008 ensimmäistä vuotta opiskelleet perustelevat ammatinvalintaansa vuonna 2010. Lisäksi opetussuunnitelman tarkastelu tutkimustuloksen perusteella olisi varmasti tarpeen.

8 METODOLOGIAN ARVIOINTI

Kun aloitin opinnäytetyöni työstämisen, olin itse aloittelemassa opintojeni kolmatta vuotta. Olin ollut aina kiinnostunut sosionomeista suhteellisen nuorena ammattiryhmänä, joiden paikka alan kentällä ei vaikuttanut opiskelijan silmin lainkaan selkeältä. Viesti koulusta oli, että meidän, alan opiskelijoiden tulee itse tehdä paikkamme työelämässä. Vain niin voitaisiin varmistaa se, että tulevaisuuden sosionomit saavat hakea työpaikkaa, joka on sopiva juuri sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen suorittaneelle hakijalle. Millainen sitten on henkilö, joka on valmis hakeutumaan koulutukseen, jossa työkenttä on äärimmäisen laaja eikä koulutus vielä kovinkaan tunnettu? Näillä ajatuksilla lähdin tutustumaan sosionomien ammatinvalintaan. Olin jo aikaisemmin päättänyt, että teen opinnäytetyöni yksin. Se osoittautui oikeaksi vaihtoehdoksi haastavien aikataulujeni myötä.

Keskusteltuani asiasta Merja Borgmanin kanssa sain käyttööni hänen laatimansa tiedonkeruulomakkeen ammatinvalinnan perusteista. Ryhmänohjaajat olivat jo ehtineet kerätä ensimmäisen vuoden opiskelijoiden vastaukset, ja minun vastuulleni jäi kerätä toisen ja kolmannen vuoden opiskelijoiden tulokset. Toisen vuoden opiskelijoille kyselylomakkeet jaettiin luennon yhteydessä. Kolmannen vuoden opiskelijat saivat lomakkeet hieman eri teitä; yhden suuntautumisvaihtoehdon kyselyt keräsi ryhmän vastaava opettaja, oman suuntautumisvaihtoehdon lomakkeet jaoin itse. Kolmannen vaihtoehdon opiskelijoiden luennolle osallistuin itse, mutta osanotto ei ollut päätä huimaavaa. Lähetin opiskelijoille asiasta sähköpostin, jossa ilmoitin vieväni kyselylomakkeet opiskelijoiden omaan postilaatikkoon ja pyysin palautusta Merja Borgmanin postilaatikkoon.

Kolmannen vuoden opiskelijat tekivät syksyllä 2008 ja keväällä 2009 harjoittelunsa eri aikoihin. Siksi opiskelijoita ei juuri koululla näkynyt. Neljännen vuoden opiskelijoiden mukaan ottaminen tutkimukseen olisikin ollut tutkimusekonomisista syistä mahdotonta. Tein päätöksen, että kerään materiaalin vuoden loppuun mennessä. Lomakkeita palautui toisen ja kolmannen vuoden opiskelijoilta harvakseltaan. Ainoastaan kolmannes

vuosiluokasta vastasi kyselyyn. Tutustuttuani materiaaliin totesin kuitenkin, että se oli kylläntynyttä eli toisti itseään. Näin jälkeinpäin olen sitä mieltä, että olisin ehkä voinut syventää materiaaliani esimerkiksi haastatteluilla saadakseni aiheeseen lisää ulottuvuutta. Tutkimusekonomisista syistä se ei kuitenkaan ollut mahdollista. Saadakseni työlle lisäarvoa halusin kuitenkin luetuttaa sen ennen palauttamista ammatinvalinnan ammattilaisella. Tampereen työvoimapalvelut suostuivat pyyntöni, ja työtäni luettiin useamman ammatinvalintapsykologin voimin.

Kyselyn avoimet kysymykset aiheuttivat oman haasteensa. Aineiston teemoittelu ja jakaminen luokkiin oli oman harkintani varassa, ja se luonnollisesti vaikutti olennaisesti lopputulokseen. Koen kuitenkin onnistuneeni suhteellisen hyvin. Tiedostan myös oman asemani vastaajille vertaisena opiskelutoverina. Koen kuitenkin hyväksi sen, että olen tehnyt suurimman osan opinnäytetyöstä ollessani jo kokopäiväisesti työelämässä ja olen samalla saanut jonkin verran etäisyyttä ja uutta perspektiiviä opiskelujen maailmaan. Asemani opiskelijana, saman koulutusohjelman läpikäyneenä on myös saattanut edistää tutkimustyötä. Pystyn tulkitsemaan vastauksia samat kurssit käyneenä, samat kirjat lukeneena ehkä syvällisemmin kuin täysin ulkopuolinen ihminen.

Kokonaisuutena koen kuitenkin onnistuneeni hyvin. Sain mielestäni käytetyillä metodeilla nostettua aineistosta olennaisia seikkoja sosiaalialan ammatinvalinnan kannalta. Koko tutkimusprosessi on ollut erittäin mielenkiintoinen ja mukaansa tempaava hetkellisistä karikoista huolimatta.

LÄHTEET

Alapuro, R. 2000. Kuinka neuvoteltavia sosiaaliset suhteet ovat? Teoksessa Hoikkala, T. & Roos, J.P. (toim.) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhaten vaihteesta. Tampere: Tammer-Paino .102-111.

Alasuutari, P. 1993. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Borgman, M. 1998. Miten sosiaalialan työntekijöiden ammatilliset tulkinnat rakentuvat?. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Väitöskirja.

Borgman, M., Dal Maso R., Hakonen, S. Honkakoski, A. & Lyhty, T. 2001. Sosionomin (AMK) ydinosaaminen. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen verkoston raportti. Rovaniemi: Pohjolan Painotuote Oy.

Borgman, M. 2006. Sosionomit AMK 2015. Teoksessa Vuorensyrjä, M., Borgman, M., Kemppainen, T., Mäntysaari M. & Pohjola, A. Sosiaalialan osaajat 2015. Tampere: Yliopistopaino. 157-229.

Elinkeinoelämän keskusliitto. 2006. Tulevaisuusluotain. Verkostoitumisesta voimaa osaamiseen. Loppuraportti. Helsinki.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

European Commission. 2009. Higher Education in Europe 2009: Developments in the Bologna Process. Brussels.

Helve, H. 2002. Arvot, muutos ja nuoret. Helsinki:Yliopistopaino.

Heikkinen, M. 2002. Sosiaaliset verkostot nuorten opiskelualan ja -paikkakunnan valintaa ohjaavina tekijöinä. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro-gradu -tutkielma.

Holland, J. L. 1973. Making vocational choices: a theory of careers. New Jersey: Prentice Hall Inc.

Hänninen, H. 2000. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Yliopistopaino Oy.

Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Julkunen, R. 2000. Työelämänpolitiikka. Teoksessa Hoikkala, T. & Roos, J.P. (toim.) 2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhaten vaihteesta. Tampere: Tammer-Paino. 218-237.

Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Jyväskylä: PS-kustannus. 68-84.

Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H. 2001. Näkökulmia kehityopsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Mikkilä, O. 2008. Pirkanmaan ammattikorkeakoulun toimintakertomus 2008. Luettu 07.11.2009.

[https://intranet.piramk.fi/cms/mm.nsf/lupgraphics/Toimintakertomus2008.pdf/\\$file/Toimintakertomus2008.pdf](https://intranet.piramk.fi/cms/mm.nsf/lupgraphics/Toimintakertomus2008.pdf/$file/Toimintakertomus2008.pdf)

Nivala, E. 2007. Kansalaisuus nuorisokasvatuksen teorian jäsentäjänä. Teoksessa Nivala, E. & Saastamoinen, M. (toim.) Nuorisokasvatuksen teoria – Perusteita ja puheenvuoroja. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy. 93-131.

Metsämuuronen, J. 2001. Metodologian perusteet ihmistieteissä. Viro.

Opintoluotsi. 2009. Opetusministeriö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Luettu 15.10.2009.

http://www.opintoluotsi.fi/fiFI/koulutusalat_ja_ammait/opetusohjelma.aspx?StudyProgrammId=f1eae001-dfa1-466f-b6ce-5e2d4aecc900.

Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. 2009. Opinto-opas 2009-2010. Luettu 15.10.2009.

[http://ops.piramk.fi/cms/ops/ops.nsf/\\$all/85798FCC0618969AC22575A00043449C](http://ops.piramk.fi/cms/ops/ops.nsf/$all/85798FCC0618969AC22575A00043449C).

Roos, J.P. & Hoikkala, T. 1998. Elämänpolitiikka. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Sell, A. 2007. Päätyöttömyys ja nuorten aikuisten muuttuvat elämäntyyli. Nuorisotutkimus 25 (1), 3-18.

Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto. 2006. Koulutusohjelmakohtaiset kompetenssit. Sosiaalialan koulutusohjelma. Luettu 19.10.2009.

<http://www.ncp.fi/ects/materiaali/Sosiaalialan%20koulutusohjelman%20kompetenssit%20042006.pdf>.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2003. Sosiaalialan kehittämishankkeen toimeenpanosuunnitelma. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 2003:20. Helsinki.

Super, E. & Bohn, M. J. Jr. 1971. Occupational Psychology. London: Latimer Trend & Co. Ltd.

Töttö, P. 2000. Pirullisen positivismin paluu. Laadullisen ja määrällisen tarkastelua. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Urponen, K. 1995. Elämänurien eriytyminen työyhteiskunnan murroksessa. Teoksessa Särkelä, R. & Virtanen, P. (toim.) Ihmisten arki ja yhteiskunnan muutos. Pieksämäki: RT-paino. 23 – 34.

Valli, R. 2001. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 15.05.2003/352.

Valtioneuvoston kanslia. 2004. Hyvä yhteiskunta kaikenikäisille. Helsinki: Edita Prima Oy.

Viinamäki, L. 2008. Sosionomi (AMK) koulutus- ja työmarkkinoilla. Teoksessa Viinamäki, L. 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Anjalankoski: SOLVER palvelut Oy.

Åhlberg, R. 2001. käsitekartat tutkimusmenetelmänä. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy

LIITTEET

TIEDONKERUU AMMATINVALINNAN PERUSTEISTA

SL 2008

Piramk/ sosiaalialan koulutusohjelma, So 12

MB 1.9.2008

Koulutusohjelmassa kerätään tietoa opiskelijoiden ammattialalle ja erityisesti sosionomikoulutukseen (amk) hakeutumisen syistä, perusteista ja mahdollisista muutoksista.

Annan suostumukseni käyttää tässä antamiani tietoja mahdollisiin aihetta yleisesti käsitteleviin tutkimustarkoituksiin (ympyröi oikea vaihtoehto)

kyllä

ei

1. Kerro lyhyesti niistä syistä, joiden vuoksi olet hakeutunut **sosiaalialalle**

2. Miksi valitsit juuri **sosionomin(AMK) koulutuksen?**

